

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Henryk Sienkiewicz
QUO VADIS?

Ovaj roman deo je svetskog javnog književnog dobra.
Copyright © za ovo izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-03498-1

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

HENRIK SJENKJEVIČ

QUO VADIS

Preveo Lazar R. Knežević

VULKAN
IZDAVAŠTVO
Beograd, 2020.

KNJIGA PRVA

I

Petronije se probudio tek oko podneva i, kao obično, veoma iznuren. Juče je bio kod Nerona na gozbi, koja je trajala do nekog doba noći. Od nekog vremena zdravlje mu se počelo kvariti. Sam je kazivao da se izjutra budi kao ukočen i da ne može da pribere misli. Ali jutarnje kupanje i brižljivo trljanje tela, koje su vršili vešti robovi, postepeno je ubrzavalo opticaj njegove lene krvi, budilo ga, povraćalo, krepilo, te je još iz oleotikuma, to jest iz poslednjega kupališnog odeljenja, izlazio kao uskrsao, s očima koje su blistale duhovitošću i veselošću, podmlađen, pun života, vrlo gizdav, tako nenadmašan da se ni Oton nije mogao sa njim porediti – i pravi, kako su ga zvali, *arbiter elegantiarum*.

U javna kupatila odlazio je retko: sem kad bi se desio neki retor koji bi izazivao divljenje i o kome bi se govorilo u gradu, ili kad bi se u efebijama vodile izuzetno zanimljive borbe. Uostalom, imao je u svojoj insuli kupatila, koja mu je čuveni prijatelj Severov, Celer, proširio, prezidao i udesio sa tako vanrednim ukusom da je i sam Neron priznavao da su bolja od cezarskih, mada su cezarska bila prostranija i nameštena neuporedivo raskošnije.

Po ovoj, dakle, gozbi, na kojoj je, umorivši se od Vatinijevih gluposti, učestvovao zajedno sa Neronom, Lukanom i Senecijem u prepirci: ima li žena dušu? – ustavši dockan, kupao se kao i obično. Dva gorostasna balneatora baš su ga položili na čempresov sto, pokriven snežnim egipatskim bisom, i, dlanovima umakanim u mirisno ulje, počeli trti njegovo lepo razvijeno telo – a on je čekao da toplota lakonikuma i toplota njihovih ruku pređe u njegovo telo i ukloni iz njega iznurenost.

Posle nekog vremena on progovori i, otvorivši oči, stade se raspitivati kakvo je vreme, a potom za geme koje mu je juvelir Idomen obećao poslati danas da ih razgleda... Pokaza se da je vreme lepo, da pirka vetrić sa Albanskih gora, i da geme nisu donete. Petronije opet sklopi oči i naredi da ga prenesu u tepidarijum, kad se utom pomoli iza zavese na vratima nomenklator

i javi da je mladi Marko Vinicije, koji je skoro prispeo iz Male Azije, došao da ga poseti.

Petronije naredi da ga uvedu u tepidarijum, kamo i njega preneše. Vinicije je bio sin njegove starije sestre, koja je odavno pošla za Marka Vinicija, bivšeg konzula iz vremena Tiberijevog. Mladi Vinicije sad je služio pod Korbulonom protiv Parćana, i po svršenome ratu vratio se u grad. Petronije je osećao prema njemu izvesnu nežnost, koja se graničila sa ljubavlju, jer je Marko bio lep i snažan mladić, a umeo se držati neke estetične mere u razvratu, što je Petronije cenio nadasve.

– Pozdrav Petroniju – reče mladić, ušavši gipkim korakom u tepidarijum – neka te svi bogovi obdare srećom, a naročito Asklepije i Kiprida, jer te pod njihovom dvostrukom zaštitom nikakvo zlo ne može snaći.

– Zdravo da si u Rimu, i neka ti odmor bude sladak posle rata – odgovori Petronije, pruživši mu ruku ispod nabora meke lanene tkanine u koju je bio uvijen. – Šta se čuje u Jermeniji, i nisi li, boraveći u Aziji, svraćao u Bitiniju?

Petronije je nekad bio upravnik Bitinije i, štaviše, upravljao je njome strogo i pravično. To je bila čudna protivnost sa karakterom čoveka čuvenog zbog svoje razneženosti i ljubavi prema uživanju; stoga je on voleo pominjati to vreme, jer ono je bilo dokaz šta bi on umeo i mogao biti kad bi mu se sviđalo.

– Slučajno sam bio u Herakleji – odgovori Vinicije. – Poslao me tamo Korbulon, s naredbom da prikupim hranu.

– Ah, Herakleja! Poznavao sam tamo jednu devojkicu iz Kolhide, za koju bih dao sve ovdašnje raspuštenice. Dosadili su mi, doduše, svi ti Vologezi, Tiridati, Tigranci i sva ta varvarija, koja, kao što tvrdi mladi Arulan, ide kod svojih kuća četvoronoške, a samo se pred nama pravi čovek. Ali sad se mnogo govori o njima i u Rimu: može biti i stoga što je opasno govoriti o čemu drugome.

– Taj rat ide rđavo i, da nije Korbulona, mogao bi se pretvoriti u poraz.

– Korbulon! Baha mi! To je istinski bog rata, pravi Mars; veliki vojskovođa, a u isti mah plahovit, pošten i glup. Ja ga volim, makar i stoga što ga se Neron boji.

– Korbulon nije glup.

– Možda imaš pravo, a, uostalom, to je svejedno. Glupost, kao što veli Piron, ni u čemu nije gora od mudrosti, i ničim se od nje ne razlikuje.

Quo vadis?

Vinicije stade da priča o ratu; ali, kad Petronije zažmuri, mladić, videvši mu iznureno i malo omršavelo lice, promeni predmet razgovora i poče ga s nekom brižnošću pitati za zdravlje.

Petronije opet progleda.

Zdravlje!... Ne. On nije zdrav. Nije, doduše, još došao dotle dokle je mladi Sisena, koji je toliko izgubio osećanje da je, kad su ga izjutra unosili u kupatilo, pitao: „Sedim li ja?“ – ali nije bio zdrav. Vinicije ga je maločas dao pod zaštitu Asklepiju i Kipridi. Ali on, Petronije, ne veruje u Asklepija. Ne zna se čak ni čiji je sin bio taj Asklepije, da li Arsinojin ili Koronidin, a kad je mati nepoznata, šta li tek da se kaže o ocu. Ko sad može jemčiti čak i za svog rođenog oca!

Tu se Petronije nasmeja, pa nastavi:

– Poslao sam, doduše, pre dve godine Epidauru tri tuceta živih paškota i litru zlata, ali znaš li zbog čega? Pomislio sam: pomoglo – ne pomoglo, ali odmoći neće. Iako ljudi još prinose žrtve bogovima, ja ipak mislim da oni svi misle ovako kao i ja. Svi! Može biti sa izuzetkom mazgara koji se najimaju putnicima na Kapenskim vratima. Sem Asklepija, imao sam posla i sa Asklepijadima, jer sam prošle godine bolovao od bešike. Vršili su za mene inkubaciju. Znao sam da su varalice, ali sam ipak mislio: šta mi to smeta! Svet počiva na varanju, a život je varka. I duša je varka. No, ipak treba imati toliko pameti pa umeti razlikovati prijatne varke od neprijatnih. U mome se hipokaustumu loži kedrovina posuta ambrom, jer u životu više volim mirise no smrad. Što se tiče Kipride, kojoj si me takođe preporučio, osetio sam njenu zaštitu utoliko što imam sevanje u desnoj nozi. No ona je inače dobra boginja! Držim da ćeš sad i ti, pre ili posle, odneti bele golubove na njen žrtvenik.

– Tako je – reče Vinicije. – Nisu me domašile parćanske strele, ali me je pogodila strela Amorova: vrlo iznenadno, na nekoliko stadija od gradskih vrata.

– Tako ti belih kolena Haritaka! Pričaćeš mi to kad budeš imao vremena – reče Petronije.

– Baš sam i došao da tebe pitam za savet – odgovori Marko.

Ali u taj mah udoše epilatori, koji se zabaviše oko Petronija, a Marko, skinuvši tuniku, uđe u kadu s toplom vodom, jer mu Petronije ponudi da se okupa.

– Ah, ne pitam čak ni da li ti je prijatno – reče Petronije, gledajući u mlado, kao od mramora otesano telo Vinicijevo. – Da te je Lizip bio video, ti bi sada krasio palatinska vrata, kao kip Herkula u mladosti.

Henrik Sjenkjevič

Mladić se osmehnu zadovoljno i stade se gnjurati u kadi, pljuskujući obilato toplu vodu po mozaiku, koji je predstavljao Heru u trenutku dok moli San da uspava Zeusa. Petronije ga gledaše zadovoljnim okom umetnika. Ali kad se okupa, pa se i on predade epilatorima, uđe lektor, sa bronзанom kutijom na trbuhu i savijucima hartije u kutiji.

– Hoćeš li da slušaš? – upita Petronije.

– Ako je tvoje delo, vrlo rado! – odgovori Vinicije. – No, ako nije, više volim da razgovaramo. Danas pesnici spopadaju ljude na svim uličnim uglovima.

– Dabogme. He možeš proći ni pored jednoga bazilika, pored toplih kupatila, pored biblioteka ili knjižarnica, a da ne vidiš pesnika gde se krivi kao majmun. Agripa, kad je došao ovamo sa Istoka, mislio je da su sudaci. Hero, sad je takvo vreme. Cezar piše pesme, pa svi idu njegovim tragom. Nije slobodno samo pisati pesme bolje od Cezarevih, i stoga se malo plašim za Lukana... No ja pišem prozom, kojom, ipak, ne čašćavam ni sebe ni druge. Ovo što je lektor trebalo da čita, ovo su kodicili onoga jasnoga Fabricija Vejenta.

– Zašto jasnoga?

– Jer mu je naređeno da izigrava Odiseja i da se ne vraća kući do nove naredbe. Ta će mu odiseja biti toliko lakša no Odiseju zato što mu žena nije Penelopa. Uostalom, nije potrebno da ti kažem da se postupilo glupo. No ovde svako shvata stvari površno. Ovo je prilično rđava i dosadna knjiga, koja se počela žudno čitati tek kad je pisac bio prognan. Sad se na sve strane čuje samo: „*Scandala! scandala!*“ I može biti da je neke stvari Vejent izmišljao, ali ja, koji poznajem grad, poznajem naše oce i naše žene, uveravam te da je sve ovo slabije no stvarnost. Sad opet svako traži u tome delu sebe, sa strahom, a poznanike sa uživanjem. U Avirunovoj knjižarnici sto pisara prepisuju delo po diktatu – i uspeh mu je osiguran.

– A tebe tamo nema?

– Ima, ali je pisac promašio, jer sam ja u isti mah i gori i manje ništavan no što me je on predstavio. Vidiš, mi smo ovde odavno izgubili osećanje šta je pošteno a šta nepošteno, i meni samome izgleda da ta razlika odista i ne postoji, mada se Seneka, Muzonije i Trazea trude da je vide. Meni je to svejedno! Herkula mi, govorim kako mislim! Ali ja sam sačuvao tu nadmoćnost da znam šta je ružno a šta lepo; a to, na primer, naš riđobradi pesnik, kočijaš, pevač, igrac i glumac – ne razume.

– Ipak mi je žao Fabricija! Dobar je to drug.

Quo vadis?

– Njega je upropastilo samoljublje. Svako je sumnjao na njega, no niko nije znao pouzdano; ali on sam nije mogao da izdrži, no je na sve strane kazivao, kao tajnu. Jesi li slušao istoriju Rufinovu?

– Nisam.

– Onda predimo u frigidarijum, gde ćemo se rashladiti i gde ću ti je ispričati.

Pređoše u frigidarijum, u čijoj je sredini bio vodoskok, obojen otvorenoružičasto, koji je mirisao na ljubičice. Tu, sednuvši u udubljenja zastrta svilom, počеше da se rashlađuju. Neko vreme ćutahu. Vinicije posmatraše jedno vreme, zamišljen, bronzanog Fauna, koji, previvši preko ruke Nimfu, tražаше strasno usnama njene usne, a potom reče:

– Ovaj ima pravo. Ovo je u životu najbolje.

– Kako se uzme! Ali ti, pored toga, voliš rat, koji ja ne volim, jer pod šatorima pucaju nokti i prestaju biti ružičasti. Uostalom, svako ima svoje naklonosti. Riđobradi voli pesmu, osobito svoju, a stari Skaur svoju korintsku vazu, koja mu noću stoji kraj postelje i koju ljubi kad ne može da spava. Već su joj se ivice istrle od njegovih poljubaca. Reci mi, pišeš li stihove?

– Ne. Nikad nisam sastavio ceo heksametar.

– A ne udaraš li u liru i ne pevaš?

– Ne.

– A ne teraš li kola?

– Utrkivao sam se nekada u Antiohiji, ali bez uspeha.

– Onda sam za tebe spokojan. A kojoj stranici pripadaš u hipodromu?

– Zelenoj.

– Onda sam sasvim spokojan, naročito još što imaš, doduše, veliko imanje, ali nisi bogat kao Palas i Seneka. Jer, vidiš, kod nas je sad dobro pisati stihove, pevati uz liru, deklamovati i utrkiivati se u cirku; ali je još bolje, i osobito sigurnije, ne pisati stihove, ne svirati, ne pevati i ne utrkiivati se u cirku. A najbolje je umeti se diviti kad to čini Riđobradi. Lep si momak, i jedino ti može pretiti opasnost da se Popeja ne zaljubi u tebe. Nego, ona je za to i suviše iskusna. Ljubavi se dovoljno nauživala kod svoja prva dva muža, a kod trećega joj je stalo do čega drugoga. Znaš li da je onaj glupi Oton još ljubi do ludila?... Vrlja tamo po španskim gorama i uzdiše, i toliko je izgubio stare navike i toliko prestao voditi računa o sebi da mu je za češljanje sada potrebno tri sata dnevno. Ko bi se tome nadao, naročito od Otona!

– Ja ga ne razumem – odgovori Vinicije. – Ali bih na njegovome mestu radio nešto drugo.

Henrik Sjenkjevič

– A šta to?

– Stvorio bih sebi verne legije od tamošnjih gorštaka. Ti su Iberci silni vojnici.

– Vinicije! Vinicije! Skoro bih rekao da ti za to ne bi bio podoban. A znaš li zašto? Zato što se takve stvari rade, ali se o njima ne govori, čak ni uslovno. Što se mene tiče, ja bih se na njegovom mestu podsmevao Popeji, podsmevao bih se Riđobradome i stvarao bih legije, ali ne od Iberaca, no od Iberki. Najviše ako bih pisao epigrame, koje, uostalom, ne bih nikome čitao, kao onaj jadni Rufin.

– Hteo si da mi ispričaš njegovu istoriju.

– Ispričaću ti je u unktuarijumu.

No, u unktuarijumu Vinicijeva se pažnja zadržava na nečem drugom, a poimenice na divnim robinjama koje su tu očekivale kupaće. Dve od njih, crnkinje, slične veličanstvenim kipovima od abonosa, stadoše da im mažu tela blagim mirisima iz Arabije; druge, vešte u češljanju, Frigijanke, držahu u mekim i gipkim rukama, kao zmije, uglačana čelična ogledala i češljeve, a dve, opet, potpuno nalik na boginje, grčke devojčice sa Kosa, čekahu kao vestiplike da dođe čas za nameštanje nabora na gospodarskim togama.

– Tako mi Zeusa Oblakoskupa! – reče Marko Vinicije. – Ala ti imaš izbor!

– Više volim izbor no broj – odgovori Petronije. – Sva moja familija u Rimu ne premašuje četiri stotine glava, i držim da je za ličnu poslugu samo skorojevićima potreban veći broj.

– Lepših tela nema ni sam Riđobradi – govoraše Vinicije, šireći nozdrve.

Na to Petronije odgovori, s nekom ljubaznom nemarnošću:

– Moj si rođak, a ja nisam ni nedruževan kao Bas niti cepidlaka kao Aulo Plaucije.

Ali Vinicije, čuvši ovo poslednje ime, zaboravi časkom na devojčice sa Kosa i, dignuvši živo glavu, upita:

– Otkuda ti pade na pamet Aulo Plaucije? Znaš li da sam ja, uganuvši ruku blizu grada, proveo nekoliko dana u njegovom domu? Desilo se, te je Plaucije naišao u trenutku događaja, pa, videvši da me vrlo boli, odvede me svojoj kući i tamo me je njegov rob, lekar Merion, izlečio. Baš sam o tome hteo s tobom da govorim.

– Zašto? Da se nisi slučajno zaljubio u Pomponiju? U tom slučaju, žao mi te je: nije mlada i poštena je! Ne umem da zamislim ništa gore od toga dvoga. Brrr!

– Nisam u Poponiju – ehej! – reče Vinicije.

Quo vadis?

– Onda u koju?

– Kad bih i ja znao u koju! No, ja ne znam dobro ni kako joj je ime: Ligija ili Kalina? U kući je zovu Ligija, jer vodi poreklo od Ligijanaca, a varvarsko joj je ime Kalina. Čudan je dom tih Plaucija. Puno je sveta u njemu, a tiho je kao u gajevima u Sibijaku. Nekoliko dana nisam znao da u njemu stanuje božanstvo. Dok jednom, u osvit, ne videh gde se umiva na česmi u bašti. I kunem ti se penom iz koje je postala Afrodita da su zorini zraci prolazili kroz njeno telo. Mislio sam: kad sunce izađe da će mi se ona raspliniti u svetlosti, kao što se raspline zornjača. Od toga doba video sam je dvaput, i od toga doba i ne znam šta mi može dati grad; neću žena, neću zlata, neću korinskoga makra, ni ćilibara, ni bisera, ni vina, ni gozbi – samo hoću Ligiju. Govorim ti iskreno, Petronije, da čeznem za njom, kao što čezne ovaj San, naslikan na mozaiku u tvom tepidarijumu za Pasitejom, čeznem i danju i noću.

– Ako je robinja, onda je otkupi.

– Ona nije robinja.

– Pa šta je? Oslobođenica Plaucijeva?

– Pošto nikad nije bila robinja, ne može biti oslobođenica.

– Onda?

– Ne znam: kraljeva kći ili tako nešto.

– Činiš me radoznalim, Vinicije.

– Pa, ako me htedneš slušati, odmah ću ti zadovoljiti radoznalost. Ti si možda lično poznao Vanija, svevskoga kralja, koji je, isteran iz zemlje, dugo vreme boravio ovde u Rimu, pa se čak i proslavio srećnim kockanjem i dobrim teranjem kola. Cezar Druz ga je opet doveo na presto. Vanije, koji je zaista bio čovek na svome mestu, vladao je u početku dobro i vodio srećne ratove, no docnije je ipak počeo pljačkati, ne samo susede nego i svoje Sveve. Tada Vangion i Sidon, njegova dva sestrića a sinovi Vibilija, kralja hermandurskog, odlučise da ga nateraju da opet ide u Rim... da okuša sreću u kocki.

– Sećam se, to je bilo u Klaudijevo, nedavno vreme.

– Jeste. Planu rat. Vanije pozva u pomoć Jazige, a njegovi dragi sestrići Ligijance, koji, čuvši za bogatstvo Vanijevo i namamljeni nadom na plen, dođoše u tolikom broju da se i sam cesar Klaudije poče bojati za mir na granici. Klaudije se nije hteo mešati u ratove varvara, ali ipak napisu Ate-liju Histeru, koji je zapovedao zadunavskom legijom, da dobro pazi na tok rata i ne dopusti da se naruši naš mir. Hister onda zatraži od Ligijanaca

obećanje da neće preći granicu, na što su oni ne samo pristali, no su dali i taoce, među kojima su bile žena i kći njihovog poglavice... Poznato ti je da varvari idu u rat sa ženama i decom... A moja je Ligija kći toga poglavice.

– Otkuda sve to znaš?

– To mi je kazivao sam Aulo Plaucije. Ligijanci odista nisu onda prešli granicu, ali varvari dolaze kao oluja i nestaje ih kao i nje. Tako je nestalo i Ligijanaca, zajedno sa njihovim turovim rogovima na glavama. Potukli su Vanijeve Sveve i Jazige, ali im je kralj poginuo, te su otišli sa plenom, a taoci su ostali u rukama Histerovim. Majka je ubrzo umrla, a dete je Hister, ne znajući šta će s njim, poslao upravniku cele Germanije, Pomponiju. Ovaj pak po svršetku rata sa Katima vrati se u Rim, gde mu je Klaudije, kao što znaš, dopustio da uđe u trijumfu. Devojčica je tada išla za pobjednikovim kolima, no, po svršenoj svečanosti, pošto se talac nije mogao smatrati kao rob, ni Pomponije nije znao šta će s njom, te je najzad dade svojoj sestri, Pomponiji Grecini, ženi Plaucijevoj. U tom domu, gde je sve, počevši od domaćina pa do živine u kokošarniku, čestito, razvila se ona u devojku, avaj, tako čestitu kao i sama Grecina, a tako lepu da bi čak i Popeja izgledala pored nje kao jesenja smokva prema hesperidskoj jabuci.

– Pa?

– Pa kažem ti da sam se, od časa kad sam video kako svetlost kraj česme prolazi kroz njeno telo, zaljubio u nju do ludila.

– Dakle, ona je prozirna kao lampirska ili mlada sardina.

– Nemoj se podsmevati, Petronije, a ako te vara sloboda s kojom govorim o svojoj želji, onda znaj da sjajna haljina često pokriva duboke rane. Moram ti i to reći da sam, vraćajući se iz Azije, prespavao jednu noć u hramu Mopsovom da bih imao proročki san. I u snu mi se javio sam Mops, i kazao da će mi u životu nastati veliki preokret zbog ljubavi.

– Čuo sam kako je Plinije govorio da ne veruje u bogove, ali veruje u snove, i može biti da on ima pravo. Moje mi pošalice takođe ne smetaju da ponekad mislim kako je odista samo jedno božanstvo večito, svemogućće, tvoračko, *Venus Genitrix*. Ona skuplja duše, skuplja tela i stvari. Eros je stvorio svet iz haosa. Da li je učinio dobro, to je drugo; ali pošto je tako, mi moramo priznati njegovu moć, iako je slobodno da je ne odobravamo...

– Ah, Petronije! Lakše je mudrovati no dati dobar savet.

– Reci mi šta ti zapravo hoćeš?

– Hoću da imam Ligiju. Hoću da ove moje ruke, koje sad grle samo vazduh, mogu da zagrlje nju i da je pritisnu na prsa. Hoću da dišem njenim

dahom. Da je robinja, dao bih za nju Aulu sto devojčica s togama namazanim krečom, kao znak da su prvi put izvedene na prodaju. Hoću da je imam u svome domu, dokle god mi glava ne bude bela kao vrh Sorakta u zimu.

– Ona nije robinja, ali, na kraju krajeva, pripada „familiji“ Plaucijevoj, a pošto je napušteno dete, može se smatrati kao alumna. Plaucije bi ti je mogao ustupiti, kad bi hteo.

– Onda ne poznaješ Pomponiju Grecinu. Uostalom, oboje su je zavoleli kao svoje rođeno dete.

– Pomponiju poznajem. Da nije žena Aulova, mogla bi se najimati kao narikača. Od Julijine smrti nije skinula crnu haljinu i, uopšte, izgleda kao da za života šeta po livadi obrasloj zlatoglavama. Pritom je „univira“, te je među našim četvero i petero-raspuštenicama feniks. Jesi li čuo da se feniks odista izlegao sad u planinskom Egiptu, što se dešava tek svakih pet stotina godina?

– Petronije, Petronije! O feniksu ćemo razgovarati nekom drugom prilikom.

– Pa šta da ti kažem, dragi Marko. Poznajem Aula Plaucija, koji, iako ne odobrava moj način života, ima prema meni neke naklonosti, a možda me i poštuje više no ostale, jer zna da ja nikad nisam bio potkizivač kao, na primer, Domicije Afer, Tigelin, i ceo čopor Ridobradovih prijatelja. Ne pretvarajući se da sam stoik, osuđivao sam ne jedanput Neronove postupke, na koje su Seneka i Bur gledali kroz prste. Ako misliš da ti ja mogu što kod Aula izraditi – ja ti stojim na usluzi.

– Mislim da možeš. Ti imaš na njega uticaja, a, uz to, tvoja pamet ima bezbroj načina. Kad bi promislio o ovoj stvari i porazgovarao s Plaucijem...

– I suviše precenjuješ moj uticaj i moju dosetljivost; ali, ako je samo do toga stalo, ja ću razgovarati sa Plaucijem čim se on preseli u grad.

– Vratili su se pre dva dana.

– Onda hajdemo u triklinijum, gde nas čeka doručak, a potom, kad se potkrepimo, naredićemo da nas odnesu Plauciju.

– Uvek sam te voleo – odgovori živo na to Vinicije – ali ću sad narediti da se među moje lare metne i tvoj kip; evo, ovako lep kao i ovaj, pa ću mu prinositi žrtve.

Pri tome se okrete prema kipovima, koji su krasili celu jednu stranu mirisne odaje, i pokaza rukom na Petronijev kip, koji ga je predstavljao kao Hermesa, sa palicom u ruci.

Potom dodade:

Henrik Sjenkjevič

– Svetlosti mi Helijeve! Ako je „božanski“ Aleksandar bio na tebe nalik, ne treba se čuditi Jeleni.

I u tome je uzviku bilo isto toliko iskrenosti koliko i laskanja, jer je Petronije, iako stariji i slabiji, bio lepši i od samoga Vinicija. Žene su se u Rimu divile ne samo njegovom utančanom razumu i ukusu koji mu je doneo naziv *arbiter elegantiarum* – no i telu. To se divljenje ogledalo čak i na licima ovih devojčica sa Kosa, koje su sad udešavale nabore na njegovoj togi, a od kojih mu je jedna, imenom Eunika, koja ga je potajno volela, gledala u oči pokorno i zanosno.

Ali on na to i ne obrati pažnju, nego, osmehnuvši se Viniciju, stade da mu navodi, kao odgovor, Senekino mišljenje o ženama:

– *Animal impudens...* itd.

A zatim, obgrlivši ga rukom oko pleća, odvede ga u triklinijum.

U unktuarijumu dve devojčice, Grkinje, Frigijanke i dve crnkinje stadoše da spremaju školjke sa mirisima. No, u taj se mah iza zavese na frigidarijumu pojaviše glave balneatora i odjeknu tiho: „Pst!“ A na taj glas jedna Grkinja, Frigijanke i dve Etiopljanke, skočivši živo, u času se nađoše iza zavese. U toplom kupatilu nastajalo je vreme uživanja i raskalašnosti, čemu nadzornik nije smetao jer je i sam često učestvovao u takvim orgijama. Razmišljao je o tome i Petronije; ali, kao čovek pametan, koji nije voleo da kažnjava, gledao je na njih kroz prste.

U unktuarijumu ostade samo Eunika. Neko vreme je osluškivala glasove i smeh, koji su se udaljavali u pravcu lakonikuma; najzad, podignuvši stočić, ukrašen ćilibarom i slonovom košću, na kome je maločas sedeo Petronije, prinese ga oprezno njegovom kipu.

Unktuarijum je bio pun sunčane svetlosti i boja, koje su se odbijale od šarenoga mramora kojim su bili obloženi zidovi.

Eunika se pope na stočić i, našavši se u visini kipa, obavi mu ruke oko vrata. Potom, zabacivši unazad svoje bujne vlasi i privijajući svoje rumenkasto telo uz beli mramor, stade u zanosu pritiskati usta na hladne usne Petronijeve.

II

Po obedu, koji se zvao doručak i za koji su dva rođaka zasela onda kad su obični smrtnici već odavno svršili popodnevni prandijum, Petronije

predloži da malo odremaju. Po njegovom mišljenju, bilo je za posete još rano. Ima, istina, ljudi koji počinju da posećuju poznanike o sunčevom izlasku, smatrajući taj običaj kao stari „rimski“. Ali on, Petronije, drži da je varvarski. Popodnevni su časovi najzgodniji, ali ipak ne pre nego što sunce pređe na stranu hrama Jova Kapitolskog i ne stane padati koso na Forum. S jeseni je još vrućina i svet rado spava posle obeda. Međutim, prijatno je slušati žubor vodoskoka u atrijumu i posle obaveznih hiljadu koraka zaspati u crvenom sjaju, procedenom kroz purpurni, upola zategnuti velarijum.

Vinicije priznade da on ima pravo, te stadoše hodati, razgovarajući o novostima na Palatinu i u gradu, a pomalo mudrujući i o životu. Potom Petronije ode u kubikulum, no nije spavao dugo. Posle pola sata iziđe i, naredivši da mu se donese vrbene, stade da je miriše i da njome trlja ruke i slepoočnice.

– Nećeš verovati – reče – kako ovo oživljava i krepi. Sad sam spreman.

Nosiljka je čekala već odavno, te oni posedaše i narediše da ih nose na *Vicus Patricius*, domu Aulovom. „*Insula*“ Petronijeva bila je na južnoj padini Palatina, blizu takozvanih Karina, te im je najkraći put bio ispod Foruma; ali, pošto je Petronije ovom prilikom hteo da svrati juveliru Idomenu, naredi da ih nose kroz *Vicus Apollinis* i Forum, ka *Vicus Sceleratus*-u, na čijem je uglu bilo svakojakih dućana.

Gorostasni crnci digoše nosiljku i podoše, a pred njima su išli robovi zvani „pedisekvi“. Petronije je neko vreme, čuteći, prinosio nozdrvama svoje ruke, koje su mirisale na vrbenu, i činilo se da o nečemu razmišlja, pa malo posle reče:

– Pada mi na um da bi tvoja šumska boginja, kad već nije robinja, mogla napustiti Plaucijev dom i preći u tvoju. Ti bi je obasuo ljubavlju i blagom, kao ja svoju obožavanu Hrizotemu, koja mi je, među nama rečeno, bar toliko dosadila koliko i ja njoj.

Marko zatrese glavom.

– Ne? – upita Petronije. – U najgorem bi slučaju stvar došla do Cezara, a možeš biti uveren da bi, makar i zbog moga uticaja, Riđobradi bio na tvojoj strani.

– Ne poznaješ ti Ligiju! – odgovori Vinicije.

– Onda dopusti da te upitam: da li je ti poznaješ – drugačije no iz viđenja? Jesi li razgovarao sa njom? Jesi li joj izjavio ljubav?

– Video sam je prvi put kod česme, a potom sam je sreo dvaput. Imaj na umu da sam za vreme boravka u Aulovom domu stanovao u pobočnoj

vili, određenoj za goste, i, pošto mi je ruka bila uganuta, nisam mogao obo-
dovati za zajedničkim stolom. Tek uoči dana kada sam odredio svoj odla-
zak, našao sam se sa Ligijom pri večeri – i nisam mogao sa njom ni reći
progovoriti. Morao sam slušati Aula i priče o njegovim poredama, koje je
zadobio u Britaniji, pa posle o propadanju malih dobara u Italiji, čemu se
još Licinije Stolon starao da stane na put. Uopšte ne znam ume li Aula i
da govori o čemu drugom. Nemoj ni misliti da ćemo moći to izbeći, sem
ako hoćeš da slušaš o mekuštvu današnjih vremena. Oni imaju paune u
živinarnicima, ali ih ne jedu, jer veruju da svaki pojedini paun približava
kraju rimsku snagu. Drugi put sam je zatekao kod baštenske cisterne, sa
tek iščupanom trskom u ruci, koju je umakala krunom u vodu i škropila
okolne perunike. Pogledaj moja kolena. Štita mi Herkulova, kažem ti, nisu
drhtala kad su na naše čete udarale, urlajući, gomile Parčana, ali su kod
one cisterne drhtala. I, zbunjen kao dečak koji još nosi bulu oko vrata,
samo sam očima tražio milosti, ne mogavši zadugo ni reći da proslovim.

– Blago tebi! – reče Petronije. – Kad bi svet i život bili nešto najgore,
jedno će u njemu ostati večitno dobro – mladost.

A malo posle zapita ga:

– I nisi ni progovorio sa njom?

– Jesam. Kad sam se malo osvestio, kazao sam joj da se vraćam iz Azije,
da sam pred gradom uganuo ruku i da me je mnogo bolelo; ali sad, kad
moram da ostavim ovaj gostoljubivi dom, vidim da bol u njemu vredi više
no na drugome mestu uživanje – bolest više no na drugome mestu zdrav-
lje. Ona je slušala moje reči, isto tako zbunjena i pognute glave, crtajući
nešto po žutom pesku. Potom je digla oči, još jednom pogledala na one
nacrtane znake, još jednom na mene, kao da je htela nešto da upita – pa
najedanput pobegla kao hamadrijada od glupoga Fauna.

– Mora da ima lepe oči.

– Kao more, pa sam i utonuo u njih kao u more. Veruj mi da je Arhipe-
lag manje plav. Malo posle dotrča mali Paucije i stade me nešto pitati. No
ja nisam razumeo šta je hteo.

– O, Atina! – povika Petronije. – Skini ovome momku sa očiju zavoj
koji mu je vezao Eros, jer će inače razbiti glavu o stub Venerinog hrama.

Potom se obrati Viniciju:

– O ti, prolećni pupoljče na drvetu života, ti prva zelena lozice na čo-
kotu! Trebalo bi umesto Plaucijevom domu da naredim da te odnesu u
dom Gelocijev, gde je škola za dečake neiskusne u životu.

Quo vadis?

– Pa šta ti baš hoćeš?

– Pa šta je nacrtala na pesku? Da nije Amorovo srce, da nije srce probodeno njegovom strelom, ili nešto nalik po čemu bi mogao poznati jesu li satiri već šaputali toj nimfi razne životne tajne? Kako je bilo moguće ne pogledati te znake?

– Pre sam obukao togu no što ti misliš – reče Vinicije. – I pre no što je dotrčao mali Aulo, ja sam gledao pažljivo one znake. Valjda znam da i u Grčkoj i u Rimu devojke često crtaju na pesku priznanja koja neće da izgovore njihova usta... Ali pogodi šta je nacrtala?

– Ako nije ono što sam predviđao, onda ne mogu da pogodim. – Ribu...

– Šta kažeš?

– Kažem: ribu. Je li to značilo da joj u venama teče hladna krv?

– Ne znam! Ali ti, koji si me nazvao prolećnim pupoljkom na drvetu života – sigurno ćeš bolje razumeti taj znak?

– *Carissime*, za to zapitaj Plinija. On se razume o ribama. Da je stari Apicije živ, on bi ti mogao reći što o tome, jer je za života pojeo više ribe no što može ujedanput stati u napuljski zaliv.

Tu prekidoše razgovor, jer ih uneše u zakrčene ulice, gde im je smetao ljudski žagor. Preko *Vicus Apollinis*-a skrenuše na *Forum Romanorum*, gde su se za lepih dana, pred sunčev zalazak, okupljale gomile besposlenog sveta da se šetaju među stubovima, pričaju novosti i slušaju ih, da vide nosiljke sa čuvenim ljudima i, najzad, da zagledaju u zlatarske radi-onice, u menjačnice, u prodavnice svile, bronzne, i svakojake druge, kojih je bilo puno po kućama koje su zauzimale deo trga prema Kapitolu. Polovina Foruma, koja je bila ispod samih zidova tvrđave, bila je već u senci; ali su se stubovi hramova, koji su ležali više, zlatili u sjaju i na plavetnilu. Oni niži bacali su dugačke senke na mramorne ploče – a svuda ih je bilo toliko mnogo da se pogled gubio u njima, kao u šumi. Činilo se da je tim građevinama i stubovima tesno. Dizali su se jedni iznad drugih, pružali se desno i levo, peli se na brda, pribijali se uza zid od tvrđave ili jedni uz druge, nalik na veća i manja, deblja i tanja, žućkasta i bela stabla, čas rascvetani pod arhitravama, kao akantovo cveće, čas povijani u jonske rogove, čas završeni prostim dorskim kvadratom. Nad ovom su šumom sijali raznobojni triglifi, iz timpana su virile isklesane prilike bogova, sa vrhova se činilo da će krilate kvadrige da odlete u vazduh, u ono plavetnilo koje je mirno lebdelo nad ovim zbijenim gradom od hramova. Sredinom trga i po ulicama tekla je ljudska reka; gomile su se šetale ispod

svodova bazilika Julija Cezara, gomile su sedele na stepenicama Kastora i Poluksa, i muvale se oko maloga hrama Vestinog, slične na ovoj golemoj mramornoj podlozi raznobojnim rojevima leptirova ili buba. Odozgo, niz ogromne stepenice hrama posvećenog „*Jovi optimo, maximo*“, valjali su se novi talasi; na javnim tribinama čuli su se neki prigodni govornici; ovde-onda čula se vika trgovaca koji su prodavali voće, vino ili vodu pomešanu sa smokvinim sokom, varalica koji su preporučivali čudotvorne lekarije, vračara, pronalazača sakrivenoga blaga, tumača snova. Ponegde su se sa žagorom od razgovora i dozivanja mešali zvuci sistre, egipatske sambuke ili grčkih flauta. Ponegde su bolesni, pobožni ili ucveljeni nosili žrtve u hramove. Usred sveta, na kamenim pločama, skupljala su se, oblaporna na žrtvena zrna, nalik na pokretne, šarene i tamne mrlje, mala jata golubova, čas uzlećući sa jakim lepršanjem krila uvis čas opet padajući na mesta koja je svet napustio. S vremena na vreme su se ljudske gomile razmicale ispred nosiljki, u kojima su se videla divna ženska lica ili glave senatora i vitezova, sa crtama koje je život ukočio i uništio. Raznojezični svet je izgovarao glasno njihova imena, dodajući nadimke, podsmevke ili pohvale. Kroz neuređene grupe probijala su se ponekad, idući odmerenim korakom, odeljenja vojnika ili vigila, koji su pazili na javni poredak. Grčki jezik se tu čuo koliko i latinski.

Vinicije, koji odavno nije bio u gradu, gledao je radoznalo ovaj ljudski mravinjak i ovaj *Forum Romanorum*, koji u isto vreme i gospodari svetom i njime je toliko preplavljen, da ga Petronije, koji pogodi misao svoga druga, nazva „gnuzdo Kvirita – bez Kvirita“. Odista je domorodaca skoro nestajalo u ovoj masi od svih rasa i naroda. Mogao si tu videti Etiopljane, gorostasne plavokose ljude sa dalekog Severa, Britance, Gale i Germance, razroke stanovnike Erikuma, ljude sa Eufrata i Indusa sa bradama obojenim kao cigla, Sirce sa obale reke Oronta, crnih i milih očiju; suhe kao kost stanovnike arapskih pustinja, Jevreje ugnutih prsiju, Egipćane sa večitim, ravnodušnim osmehom, i Numidane, i Afrikance, Grke iz Helade koji su vladali gradom ravnopravno sa Rimljanima, ali vladali znanjem, umetnošću, pameću i prevarom; Grke sa ostrva i iz Male Azije, i iz Egipta, i iz narbonske Galije. U gomili robova sa probušenim ušima nije nedostajalo ni slobodnog, besposlenog naroda, koga je Cezar zabavljao, hranio, pa čak i odevao – ni slobodnih doseljenika koje je u golemi grad privukla lakoća života i izgledi na bogatstvo; nije nedostajalo trgovaca ni Serapisovih sveštenika, sa palmovim grančicama u ruci, ni sveštenika Izidinih, na